

Gėlynų įvertinimas pietų ir pietvakarių Lietuvos miestuose meninės raiškos priemonių aspektu

Jonas Vaidelys¹, Donatas Misiūnas²

*Kauno kolegijos Kraštotvarkos fakulteto Želdinių ir agrotechnologijų katedra
Mokslo g. 2, Mastaičiai, LT-53313 Kauno r.,
tel. (8-37) 56 12 79, el. paštas: ¹jonas.vaidelys@fc.kauko.lt, ²admin.zak@gmail.com*

Straipsnyje pateikta Vilkaviškio, Marijampolės, Druskininkų, Alytaus ir Varėnos miestų gėlių derinių gėlynuose analizė, meninės raiškos priemonių taikymo aspektu. Pagrindinis dėmesys skirtas gėlių derinių pagal sudėtinių gėlyno elementų formų vienovę, proporcijas, kompozicijos vientisumą su aplinka, kontrastų ir akcentų taikymą, spalvų suderinimą, kompozicinio centro, kompozicinio ritmo buvimą. Šie kriterijai retai įvertinami, atliekant gėlynų analizę, todėl tyrimas yra originalus.

Reikšminiai žodžiai: gėlynai, meninės raiškos priemonės, pietų ir pietvakarių Lietuvos miestai.

The paper presents analysis of parterres of Vilkaviškis, Marijampolė, Druskininkai, Alytus and Varėna cities.

There are analyzed flower compositions in parterres of South and Southern West cities of Lithuania in aspect of artistic expression means. The main attention is paid to flower arrangement by unity of multiple element forms of parterre, proportions, unity of arrangement with environment, use of contrasts and accents, color-scheme, arrangement center, rhythm of an arrangement. These criteria are not often included into analysis of parterre. In this point of view, the research is original.

Key words: parterres, artistical expression means, South and Southern West cities of Lithuania.

Įvadas

Optimaliam gėlyno suprojektavimui didelę reikšmę turi ne tik tinkamas gėlių suderinimas pagal jų bioekologines ir dekoratyvines savybes, bet ir pagal meninės raiškos priemones, kada į gėlyną žiūrime kaip į vientisą, prie aplinkos tinkamai priderintą, nuo gamtos dėsnių nenutolusį, meno kūrinį. Gėlynų kūrėjas turi būti glaudžiai susijęs su aplinka, kurioje bus jo kūrinys, įvertinti aplinkos ir kuriamo gėlyno proporcijas, gėlyno ir aplinkos formų vienovę. Todėl gėlynų kūryboje galima išskirti vidines (pačiam gėlynui kurti naudojamas) ir išorines (gėlyno įkomponavimo į aplinką) meninės raiškos priemones. Prie pirmųjų priskirtume gėlyno kompozicijos vientisumą, kontrastus ir akcentus, gėlių spalvų ir faktūrų suderinamumą, atskirų gėlyno dalių pusiausvyrą, gėlyno kompozicinį centrą, kompozicijos ritmą ir kt. Prie išorinių meninės raiškos priemonių priskiriame gėlyno ir aplinkos formų vienovę, vientisumą, perspektyvą, bendrą kompozicijos nuotaikos formavimą ir kt. Ne visos gėlės vienodai tinka gėlynų kompozicijai sukurti. Daug ką lemia jų habitas, lapų ir žiedų spalvų įvairovė, kero tankumas ir kt.

Tiriamąo darbo tikslas buvo išanalizuoti pietų ir pietvakarių Lietuvos penkių miestų gėlynų derinius, jų santykį su aplinka ir atskirų gėlių rūšių (sortimento) tinkamumą meninės raiškos priemonių aspektu.

Tyrimų metodika (metodai)

Naudotasi J. Vaidelio parengta gėlynų vertinimo metodika (Vaidelys, 2003), kurios gėlyno ir gėlių sortimento analizės anketose yra žymimi šie pagrindiniai kriterijai: gėlyno tipas; gėlyno santykis (vieningumas) su aplinka ir jo proporcijos; gėlių derinimas pagal aukštį (geras, blogas); gėlių derinimas pagal kero tankumą (geras, blogas); gėlių derinimas pagal faktūrą (efektyvus, neefektyvus); spalvų deriniai (kontrastingi, harmoningi, disharmoningi); gėlyno centras (yra, nėra); gėlyno pusiausvyrą (išlaikyta, neišlaikyta); gėlyno ritmas (yra, nėra); gėlyno fone augantys augalai. Duomenims papildyti naudotas interviu metodas.

Rezultatai

Tyrimai atlikti 2004–2005 m. Vilkaviškio, Marijampolės, Druskininkų, Alytaus ir Varėnos miestų gėlynuose. Tyrimų rezultatai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Pietų ir pietvakarių Lietuvos miestų gėlynų įvertinimas meninės raiškos priemonių aspektu (2004–2005 m.)

Table 1. Evaluation of parterres in aspect of artistically expression means in south and southern west cities of Lithuania (2004-2005)

Meninės raiškos priemonės <i>Means of art exspression</i>	Rodikliai <i>Index</i>	Miestai ir tirtų gėlynų skaičius <i>Cities and number of analysed parterres</i>				
		Vilkaviškis	Marijampolė	Druskininkai	Alytus	Varėna
Gėlyno formos vienovė su aplinka	harmoniga	11	14	32	15	9
	disharmoninga	3	3	2	6	2
Gėlyno dydžio ir aplinkos proporcingumas	proporcingas	9	12	30	9	5
	neporcingas	5	5	4	12	6
Simetriški, asimetriški gėlynai	simetriški	4	3	16	5	2
	asimetriški	10	14	18	16	9
Gėlių derinimas pagal aukštį	geras	12	14	33	12	9
	blogas	2	3	1	9	2
Gėlių derinimas pagal kero tankumą	geras	6	8	28	10	7
	blogas	13	9	4	11	5
Gėlių derinimas pagal faktūrą	efektyvus	8	10	34	10	7
	neefektyvus	6	7	0	11	4
Gėlyno kontrastingumas	kontrastingas	9	15	24	9	8
	nekontrastingas	5	2	10	12	3
Akcentai gėlynuose	yra	12	14	31	18	9
	nėra	2	3	3	3	2
Spalviniai gėlių deriniai	kontrastingi	9	15	24	9	8
	harmoningi	9	11	34	12	5
	disharmoningi	5	6	0	9	6
Gėlyno centras	yra	2	3	18	6	2
	nėra	12	14	14	15	9
Gėlyno pusiausvyra	išlaikyta	7	12	20	10	5
	neišlaikyta	7	5	14	11	6
Gėlyno ritmas	yra	7	10	29	8	2
	nėra	7	7	5	13	9

Rezultatų aptarimas

Vilkaviškis. Mieste buvo ištirta 14 gėlynų. Dauguma jų išsidėstę miesto centre. Malonų įspūdį palieka Vilkiaviškio centro tvarkymas. Tai gėlynas „Nacionalinė vėliava“, sukurtas iš augalų (šalavijų (*Salvia spec.*), rūtų (*Ruta spec.*) ir serenčių (*Tagetes spec.*) prie Basanavičiaus paminklo bei kiti bendrojo ir ypatingai riboto naudojimo gėlynai, kurių mieste gausu. Gatvių apvadiniai gėlynai būdingi tik šiam pietvakarių Lietuvos miestui. Gatvių gėlynuose auga serenčiai (*Tagetes spec.*), žydrūniai (*Ageratum spec.*), žioveiniai (*Antirrhinum spec.*). Nustatyta dvidešimt pavadinimų gėlių. Vyrauja daugiametės gėlės (15 taksonų, 75 %), tačiau užsodinto ploto atžvilgiu – vienmetės, kuriomis užsodinta daugiau kaip pusė visų gėlynų – 57,55 %. Augalų išvaizda gera arba patenkinama. Derinimas pagal aukštį, tankumą ir faktūrą geras ir tik viename kitame gėlyne neįvertinti kontrastingos faktūros privalumai. Spalvų deriniai kontrastingi ir harmoningi, gėlynų pusiausvyra dalyje gėlynų išlaikyta, tačiau yra gėlynų, kuriuose nėra išlaikyta nei aukščių santykis, nei šiltų ir šaltų spalvų pusiausvyra. Daugelyje gėlynų yra ritmas, tačiau trūksta gėlynų kompozicinio centro. Gėlynų dydžio ir aplinkos santykis ne visada išlaikytas (1 lentelė).

Marijampolė. Gėlynai koncentruoti miesto centre, prie rajono seniūnijos, lipant laiptais

žemyn į Šešupės slėnį. Kitose miesto vietose yra ribotos paskirties želdynų (gėlynų), tačiau jie nėra gausūs, neišsiskiria kompozicija, dažniausiai vienerūšiai, apsodinti vienmetėmis gėlėmis. Visuomeninio maitinimo, prekybos ar paslaugų firmos puošiasi pakabinamomis gėlėmis (dažniausiai surfinijomis (*Petunia spec.*), rečiau suteromis (*Sutera spec.*). Marijampolės gėlių turguje vyrauja įvežamos skintos gėlės ir gėlių sodmenys. Apvadinių gatvės gėlynų nėra. Centro želdynai tvarkingi, vejos nupjautos. Ištirta 17 miesto centro gėlynų. Nustatytos tik dviejų bioekologinių grupių gėlės. Vienmečių gėlių 7 taksonai (41,17 %), daugiamečių – 10 taksonų (58,83 %). Tačiau vienmečių gėlių auginama didesniais plotais, todėl jos užima 62,06 % visų bendrojo naudojimo gėlynų ploto. Iš viso auginama 17 pavadinimų gėlės. Visos gėlės gerai prižiūrėtos, jų agrotechninė išvaizda gera. Pagal aukštį, tankumą ir faktūrą gėlės gėlynuose suderintos gerai, spalvų deriniai – kontrastingi. Daugelis gėlynų parteriniai, todėl be ryškaus centro, tačiau gerai išlaikyta gėlynų pusiausvyra ir daugelyje gėlynų – ritmas. Pasitaiko saulėje augančių ūksmingų augalų. Gėlynų formos ir dydžiai daugelyje gėlynų suderinti su aplinka, vyrauja asimetriški gėlynai (1 lentelė).

Druskininkai. Ryškūs želdinimo pokyčiai šiame pietų Lietuvos kurorte. Itin gausūs gėlių rūšimis (45 taksonai) gėlynai miesto centre, prie Druskonio ežero, Vilniaus alėjoje, naujuose mikrorajonuose prie prekybos centrų. Pakabinamomis svyrančiomis gėlėmis papuošti gatvių apšvietimo stulpai, kur augančios surfinijos yra geros išvaizdos. Interviu metodu buvo sužinota, kad kabantieji augalai susodinti didesniuose nei įprasta induose ir yra laistomi bei tręšiami kas antrą dieną. Ryškaus rašto ir didelis gėlynas iš daugiamečių gėlių prie Druskonio ežero. Ornamentuoti vienmečių gėlių gėlynai prie mokesčių inspekcijos, muziejaus. Ūksmingoje Vilniaus alėjoje prisodinta gausybė melsvių (*Hosta spec.*), (jų bendras plotas siekia kelis arus), tačiau yra prisodinta ir šviesomėgių augalų (meksikiniai žydrūniai (*Ageratum houstonianum* Mill.), kiniškieji ratiliai (*Callistephus chinensis* (L.) Nees.), kiniškieji gvazdikai (*Dianthus chinensis* L.), nors jų būklė analizės metu buvo gera. Visus miesto gėlynus prižiūri miesto savivaldybei priklausantys žmonės, kurie patenkinti, kad miesto meras jiems skiria daug dėmesio, kaip ir viso miesto želdiniams. Ištirti 34 gėlynai.

Mieste nustatyta keturių bioekologinių grupių gėlės. Daugiausiai nustatyta daugiamečių gėlių – 23 taksonai (51,17 %), kurios užima 60,13 % visų gėlynų ploto. Nemažai nustatyta vienmečių gėlių – 15 taksonų (33,3 %), kurios užima 31,45 % visų gėlynų ploto. Daugiamečių nežiemojančių gėlių aptikta 6 taksonai (atitinkamai 13,3 % taksonų ir 7,43 % bendro gėlynų ploto). Iš dvimečių gėlių auginama tik pilkšvalapė žilė (*Senecio cineraria* DC.).

Gėlynai gerai suderinti su aplinka tiek forma, tiek dydžiu, gėlės suderintos pagal aukštį, kero tankumą ir faktūrą. Gausu kontrastingų gėlių spalvų derinių, tai suteikia gėlynams spalvingumo, tačiau šie deriniai harmoningi. Išlaikyta pusiausvyra deriniuose, ryškus gėlynų grandžių ritmas. Vilniaus alėjoje gėlynai simetriški, tuo pabrėždami alėjos iškilmingumą, su akcentais alėjos viduryje (1 lentelė).

Alytus. Bendrojo naudojimo gėlynų nedaug, tačiau jie dideli, išpūdingi, ypatingai įvažiuojant į miestą iš Kauno pusės. Gėlių išdėstymas pačiame gėlyne turėtų būti meniškėsnis, atitinkantis gėlynų formą. Miesto centre gausu gėlinių, tačiau jos neužpildytos, dažniausiai apsodintos vienerūšėmis gėlėmis, nėra kompozicijos. Rožynas retas (3–5 rožės/m²). Bendras išpūdis – supratimas apie gėlynus geras, norai – kaip pietų Lietuvos didmiesčio dideli, tačiau jų realizacija neišbaigta. Nustatyta keturių bioekologinių grupių gėlės (18 taksonų). Daugiausiai (11 taksonų) auginama daugiamečių gėlių (61,14 %). Pagal užimamą gėlynų plotą, šios gėlės Alytuje vyrauja – 74,93 %. Vienmečių gėlių auginama nedaug – 17,04 %. Augalų būklė gera arba patenkinama, kai kurie gėlynai turėtų būti atnaujinami. Gėlių derinimas pagal aukštį, tankumą ir faktūrą daugiau geras, negu blogas, spalvų deriniai kontrastingi, gėlynai turi kompozicinį centrą. Gėlynų pusiausvyra išlaikyta, daugelyje gėlynų jaučiamas kompozicinis ritmas. Ištirtas 21 gėlynas (1 lentelė).

Varėna. Naujosios Varėnos centras gausus gėlynais, kurių kompozicija bandoma pamėgdžioti Druskininkų miesto apželdinimą. Gėlės puodeliuose kabinamos ant gatvės apšvietimo stulpų, gausiai prisodinta pakeltose gėlinėse – apvadais apribotose erdvėse trumpoje pėsčiųjų gatvėje. Aptikta 27 taksonų gėlės, priklausančios visoms pagrindinėms bioekologinėms grupėms: vienmečių 8 taksonai (26,44 % pagal taksonų gausumą ir 28,57 % pagal užimamą plotą visų gėlynų atžvilgiu); dvimečių – 2 taksonai (atitinkamai – 8,65 % ir 7,14 %); daugiamečių gėlės – 15 taksonų (atitinkamai – 51,45 % ir 57,15 %) ir daugiamečių nežiemojančių – 2 taksonai (atitinkamai 13,46 % ir 7,14 %). Gausiausia tiek taksonų, tiek užimamo ploto atžvilgiu daugiamečių gėlių grupė. Ištirta 11 gėlynų.

Kompoziciniai sprendimai neblogi, tačiau pačios gėlės skurdesnės, mažiau prižiūrėtos. Jei gėlynų formos atspindi bendrą aplinkos kompoziciją, tai gėlynų dydžio atžvilgiu proporcingumas neišlaikytas daugelyje gėlynų, jų daug, tačiau jie smulkūs, be ryškaus rašto, neatsižvelgta į individualias gėlių savybes (faktūrą, kero tankumą ir kt.). Mažuose gėlynuose sunku sukurti kompozicinį ritmą, išryškinti kompozicinį centrą.

Išvados

1. Tirtuose pietų ir pietvakarių Lietuvos miestuose (Vilkaviškyje, Marijampolėje, Druskininkuose, Alytuje ir Varėnoje) išanalizuoti 97 gėlynai meninės raiškos priemonių aspektu. Nustatyta, kad gėlynų formų ir proporcingumo su aplinka santykis daugelyje miestų yra geras, išskyrus Varėną, kurioje gėlynai smulkūs, jų daug, jie ardo želdyno kompozicijos vientisumą.
2. Vyrauja asimetriški gėlynai su vidine gėlių derinių pusiausvyra, tačiau daugelyje miestų gėlynuose nėra kompozicinio ritmo, išskyrus Druskininkų miesto gėlynus.
3. Daugelio gėlynų kontrastingi gėlių lapų ir žiedų spalvų deriniai, vyrauja pagrindinių spalvų (raudonos, geltonos ir mėlynos) kontrastai. Beveik nerasta disharmoningų spalvų derinių.

Literatūra

1. Bacevičius A. Medžiai, krūmai, vijokliai, gėlės. Vilnius, 2004, 71 p.
2. Daugiamečių gėlių pritaikymas miestų želdynuose. Vilnius, 1987, 82 p.
3. Dekoratyviųjų augalų asortimentas. Vilnius, 1962, 36 p.
4. Griffiths M. Index of Garden Plants. London, 1997, 1234 p.
5. Jakovlevas-Mateckis K. Miesto kraštovaizdžio architektūra. II dalis. Želdiniai ir jų komponavimas. Vilnius, 2003, 289 p.
6. Jakovlevas-Mateckis K., Bacevičius A. Pramonės teritorijų gėlynai. Vilnius, 1981, 63 p.
7. Juchnevičiūtė D. Gėlynai ir aplinka. Vilnius, 1983, 64 p.
8. Ūkio kraštovaizdžio tvarkymas. Sudarė J. Vaidelys. Vilnius, 1998, 237 p.
9. Vaidelys J. Lietuvos miestų visuomeninių želdinių gėlių asortimento formavimosi veiksniai ir kaita. *Lietuvos miestų želdynų formavimo strategija. Respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga.* Klaipėda, 2004. P. 103–106
10. Vaidelys J. Dekoratyviųjų žolinių augalų fenologinių stebėjimų, biometrinių matavimų ir sortimento sudarymo metodika. Mastaičiai, 2005, 82 p.
11. Vaidelys J. Gėlių sortimento ir išplitimo kaitos analizė pietvakarių Lietuvos miestų skveruose. *Miestų želdynų formavimo strategija '2005: parkų ir skverų problemos ir perspektyvos. Tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga.* Klaipėda, 2005. P. 120–123
12. Vaidelys J., Misiūnas D. Dekoratyviųjų žolinių augalų sortimentas Lietuvos želdynams. Mastaičiai, 2008, 281 p.
13. Žalioji sodybos skraistė. Sudarė J. Vaidelys. Kaunas, 1996, 165 p.
14. Želdynams taikomų augalų asortimentas. Vilnius, 1971, 99 p.

Evaluation of Parterres in Aspect of Artistical Expression Means in South and Southern West Cities of Lithuania

Summary

There are internal and external artistic expression means of parterre creation. Internal artistic expression means are unity of parterre composition, contrasts and accents, compatibility of flower colour and facture, balance of parterres parts, arrangement center of parterre, rhythm of arrangement and etc.

External artistic expression means are wholeness of parterre and environment forms, unity, perspective, general formation of parterre feeling and etc.

Not all flowers are suitable for parterre arrangement. It depends on flower habitus, colour of leaves and blossoms, thickness of flower bush and other criterions.

The purpose of this research was to analyze flower arrangement of 5 south and southern west cities of Lithuania, wholeness between parterre and environment, and separate flower assortment suitability in aspect of artistic expression means.

There were analyzed 97 parterres in aspect of artistic expression means in 5 south and southern west cities of Lithuania (Vilkaviškis, Marijampolė, Druskininkai, Alytus ir Varėna). It was determined, that proportion between parterre shape and environment is good in almost all cities except Varėna city. There were a lot of small parterres, which destruct unity of green plantation.

It was determined that asymmetric parterres are dominant with internal flower combination balance. There were no rhythms of arrangement in almost all cities, except Druskininkai.

There were found very contrasting combination of leaves and blossoms. The main colours were red, yellow and blue.

There were not found disharmonious colour combinations.